

TURINYS

Pratarmė	11
1. Legendos	13
2. Pagrindinio smūgio kryptis	20
3. Ramsay'aus paskyrimas	32
4. Trys klaidos	39
5. Savaitė iki Diunkerko	63
6. Bulonė ir Kalė	80
7. Sekmadienis, gegužės 26-oji	94
8. Pirmadienis, gegužės 27-oji	107
9. Antradienis, gegužės 28-oji	123
10. Trečiadienis, gegužės 29-oji	139
11. Ketvirtadienis, gegužės 30-oji	168
12. Penktadienis, gegužės 31-oji	197
13. Šeštadienis, birželio 1-oji	226
14. Sekmadienis, birželio 2-oji	256
15. Pirmadienis, birželio 3-ioji	273
16. Vokietijos kariuomenės pergalė ir nesėkmė	286
17. Belgijos kova	297
18. Prancūzijos kariuomenės žlugimas	305
19. Britų laimėjimas	325
20. Trys Diunkerko vyrai	356
Priedas. Aviacijos parama	362

9

ANTRADIENIS, GEGUŽĖS 28-OJI

„Žmogus, pardavęs dar nesumedžiotą liūto kailį, pats žuvo liūto nasruose.“

WILLIAMAS SHAKESPEARE'AS, „Henrikas V“

Gegužės 28-osios rytą vienas veiksnys nulėmė padėtį fronte – tai belgų kariuomenės kapituliavimas.

27-osios vidurnaktį 32 kilometrų fronto ruožas nuo kairiojo sparno 50-osios divizijos prie Bezingės kaimo ir iki jūros prie Nivporto tapo atviras neišvengiamam Bocko pajėgų puolimui. Gortas visą laiką galvojo apie tai, kai skynėsi savo taką per sausakimšus kelius nuo Diunkerko iki Utkerko. Nieko nebegalėjo imtis, nes jo paskutiniai rezervai jau buvo panaudoti.

Už kairįjį sparną dabar buvo atsakingas Brooke'as. Jo pagrindinis uždavinys – užpildyti susidariusį tarpą, pridengti Rytų frontą ir sukurti nors kokias gynybos pozicijas iki jūros prie Nivporto. Bocko, esančio kitoje fronto pusėje, užduotis taip pat reikalavo greito sprendimo. Kažkoku būdu be tankų, be motorizuotųjų divizijų, be tinkamo transporto

per tas kelias tylos valandas, kurios įsigalėjo belgų fronte, jis turėjo mesti savo pėstininkus į ataką, kol Brooke'o pajėgos neužtvėrė kelio. Tačiau nė vienam jų nepavyko įgyvendinti savo plano.

Bocko manevras beveik atitiko klasikinį aprašymą, tačiau jam trūko įkvėpimo. 254-oji, 14-oji ir 19-oji divizijos, artimiausios iš tų, kurios kovojo belgų fronte, buvo lėtai pasuktos į kanalo pusę tarp Ipro ir Nordšotės. Dvi divizijos, prasiveržusios pro belgų frontą, 30-oji ir 255-oji, buvo pasiūstos toliau į šiaurę, prie Izero upės tarp Nordšotės ir Diksmiudės. Kitas dvi divizijas Bockas pasiuntė prie Izero upės tarp Diksmiudės ir Šorės, o likusias dvi – 208-ąją ir 256-ąją, kurios kovojo kairiajame belgų fronto sparne, metė per Belgijos pakrantės lygumą link Nivporto.

Šiame manevre slypėjo mokomajam poligonui būdingas pedantiškumas. Tai buvo milžiniškas apsisukimas į dešinę pusę prie Ipro, ir jis beveik pavyko. Nuo to momento, kai karaliaus Leopoldo įgaliotieji atstovai atvyko į jo štabą, Bockas turėjo šešias valandas planuoti ir pasiruošti manevrui, kuris prasidėjo vidurnaktį. 11 val., praėjus vienuolikai valandų nuo to laiko, kai belgai nutraukė kovos veiksmus, priešakiniai 256-osios divizijos daliniai pasiekė pakrantę prie Nivporto. Su greitosiomis suorganizuotu transportu 256-oji divizija atliko greičiausią manevrą per visą kampaniją Rytų fronte.

Tačiau tai buvo padaryta vis tiek nepakankamai greitai. Dalinius pasitiko 12-ojo ulonų pulko šarvuotosios mašinos, pulko, kuris, nepaisant Brooke'o nepasitenkinimo, liko britų ekspedicinių pajėgų vadovybės žinioje. Per trumpą, bet kruviną susirėmimą ulonai įrašė šlovingą puslapį į šios karinės kampanijos istoriją. Kuriam laikui vokiečių puolimas buvo sustabdytas.

Antroje dienos pusėje Brooke'as nuvyko į De Panė. Ten Ronaldas Adamas jam papasakojo, kad vokiečiai užėmė

Nivportą. Savo po karo paskelbtuose užrašuose Brooke'as paabrėžia manę, kad jam pavyko sustabdyti vokiečių puolimą į vakarus Ipro–Komino rajone. „Aš iš karto įsakiau permesti Howkesworthą ir jo 12-ąją brigadą, o paskui ją ir 4-osios divizijos likučius iš Diksmiudės į Nivportą tam, kad pridengtu-me priešakinį gynybos kraštą nuo Vernė iki Nivporto.“⁶

Sukuriamas įspūdis, kad tik dėl šio įsakymo padėtį pavyko atkurti. Tačiau nieko panašaus nebuvo. Po ulonų susirėmimo antroje dienos pusėje driokstelėjo galinga vokiečių ataka. Tačiau tada jau pradėjo veikti Adamo gynybai skirtos priemonės. Brigados vadas Lawsonas nusiuntė kovoti į Nivportą jungtinį būrį, sudarytą iš artileristų, priešlėktuvinės gynybos karių, karališkųjų inžinierių. Kartu su prancūzų 60-ąją divizija jie sutiko vokiečių ataką. Dėl ginčų ir nesusipratimų prancūzams ir belgams nepavyko susprogdinti strateginę reikšmę turinčio tilto per Izerą. Surengę veržlų puolimą priešakiniai vokiečių daliniai jį užėmė. Paskutinė kliūtis tarp Bocko ir Diunkerko buvo įveikta, paskutinė tranšėja pereita. Prasidėjo didvyriška Nivporto gynyba, priešinantysis dėl kiekvieno skersgatvio, namo, rūsio, barikados. Vokiečiai išlaikė siaurą placdarmą. Sutemus prie 256-osios prisijungė 208-oji, tačiau besiginantieji kariai visą naktį atkakliai gynė savo pozicijas. Gegužės 29-osios ryte 12-oji Brooke'o brigada pagaliau pasiekė Nivporto rajoną, bet, kai ji atvyko, nebuvo galima jos perkelti į įtvirtintas pozicijas, nes lygią vietovę artima ugnimi nuolat apšaudė priešas. Visą dieną artileristai ir išminuotojai turėjo atlaikyti mūšio sunkumus. Tik antrajai dienai baigiantis II korpusas galėjo perimti iš Adamo būrio pozicijas, kurias šis atkakliai gynė. Ir vėl Gorto įžvalgumas padėjo išvengti katastrofos.

Pradedant nuo Nivporto visame rytinio fronto ruože vyko mūšiai. Nuo Lo kanalo iki Plugstero kaimo penkios

⁶ Arthur Bryant *The Turn of the Tide*.

anglų divizijos atkakliai priešinosi aštuonioms vokiečių divizijoms. Bockui teko tik apgailestauti, kad neturėjo tankų – lenktynes dėl Diunkerko jis pralaimėjo.

Priešingoje susiformavusios „kišenės“ pusėje auštant prasidėjo nuožmūs ir sudėtingi mūšiai vakariniame fronte. Priešas giliai įsiskverbė į gynybines britų pozicijas, ir jos viena po kitos buvo užimtos puolančios vokiečių kariuomenės. 44-oji britų divizija lėtai traukėsi link Mon de Ka aukštumų, patirdama didelių nuostolių. 2-osios divizijos likučiai artilerijos apšaudomi traukėsi per Poperingę link jūros. Vokiečiai puolė visame fronte. Vakare iš visų rajonų vis dar gynėsi Kaselis ir Ledringemas, kuris buvo vokiečių apsuptas iš visų pusių. Vokiečiams tai – pergalės diena. Ir nors tai skamba ironiškai, ši diena vokiečiams buvo nesėkminga.

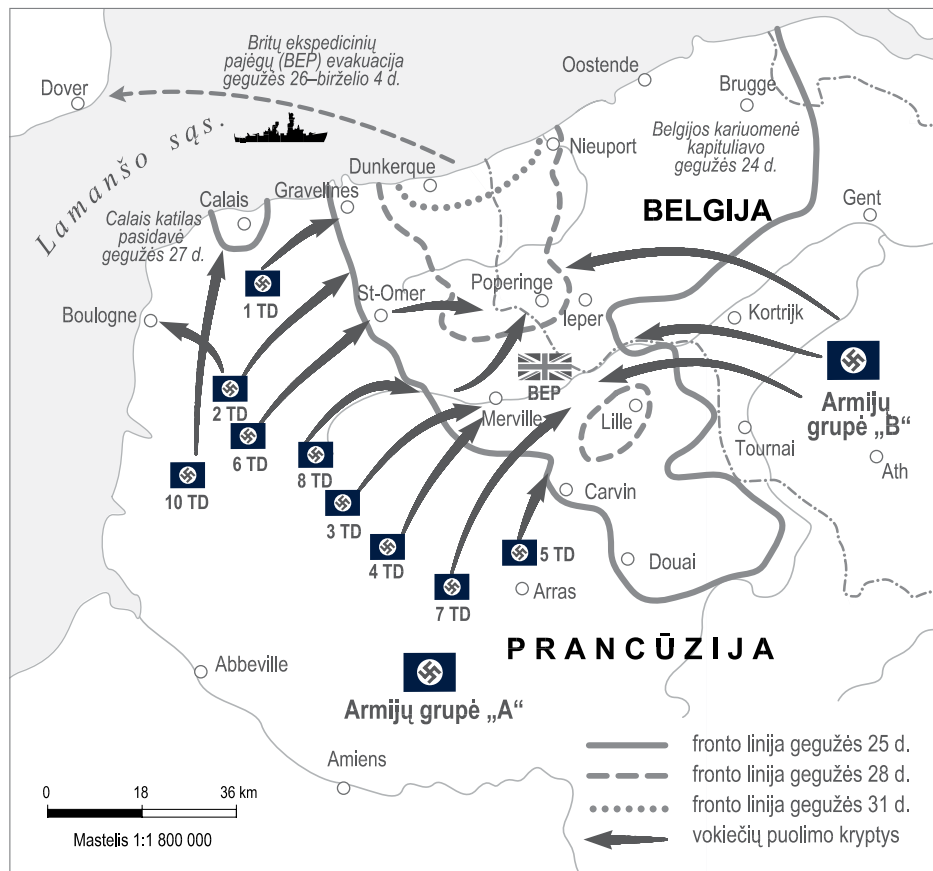
Kai vokiečiai užimdavo vienas britų pozicijas, už jų laukdavo kitos. Vietoj pozicijų Arnekeje bei Arneke ir Vormhaute, Hazbruke ir Lestreme buvo įrengtos pozicijos Kvadipre ir Vilderyje, Bambeke, Vifvege ir Berge. Dabar tai buvo divizijų mūšis. Generolas majoras S. R. Wasonas perėmė vadovavimą III korpusui, bet jis nebuvo efektyvus, kol korpusas neužėmė gynybos pozicijų aplink Diunkerką. Korpuso dalys atkirstos viena nuo kitos, buvo neįmanoma palaikyti ryšio. Tai buvo divizijos generolų ir brigados vadų, įvairių padalinių kova, bet vokiečių tankų judėjimą pavyko sulaukyti.

Ryte Guderianas apvažiavo XIX korpuso frontą, įtvirtintų pozicijų frontą bei vakarinį Diunkerko placdarmą. Naktį prancūzai, vadovaujami Fagalde'o, atsitraukė 10 kilometrų prie senojo Mardiko (*Mardyck*) kanalo. Tuo metu į priekį išsiveržę 1-osios vokiečių tankų divizijos tankai buvo vos už 13 kilometrų nuo Diunkerko uosto, jo prieplaukos jau apšaudomos, bet Guderianas, atlikdamas šio rajono inspekciją, užrašė: „Tolesnis tankų puolimas pareikalaus nereikalingų mūsų geriausių karių aukų.“

Tuo jį įtikino neginčijami faktai, susiję su vietovės specifika ir įtvirtintų pozicijų gynyba. Maištingasis generolas priėjo prie tos pačios nuomonės kaip ir Rundstedtas.

Svarbiausi laimėjimai ir nesėkmės buvo akivaizdžiausi centrinėje fronto dalyje – išsidėsčiusioje nuo La Mot per Plugsterą iki Komino, kuris jungė Vakarų ir Rytų frontus. 44-oji divizija, atsitraukdama link Mon de Ka aukštumų, suformavo dešinę centrinės fronto dalies sparną. 1-osios prancūzų armijos III korpusas kartu su kavalerijos korpuso likučiais palaikė to ruožo centrą nuo Estero iki Plugstero. Britų ekspedicinių pajėgų 42-oji ir 4-oji divizijos išsidėstė kairiajame sparne, kuris lietésu su fronto rytiniu ruožu. Į pietus nuo šio centrinio fronto ruožo vokiečių kariuomenės „žnyplių“ smagaliai lėtai susilietė, ir 7-oji Rommelio tankų divizija susitiko su 7-ąja Bocko pėstininkų divizija. Tačiau tai buvo padaryta per vėlai. Britų ekspedicinės pajėgos jau buvo spėjusios atsitraukti. Tai nebuvo laikoma pergale, tačiau šešios 1-osios prancūzų armijos divizijos atkirstos kanalų keturkampyje į pietvakarius nuo Lilio. Ar to buvo galima išvengti?

1-osios prancūzų armijos pagrindinių pajėgų pralaimėjimas buvo tų nepaprastų dienų vienas dramatiškiausių momentų. Gegužės 28 dienos 11 valandą, kol dar vokiečių armijų „žnyplės“ nebuvo susispaudusios, Blanchard'as atvyko į Gorto štabą Utkerke. Kaselio susitikimo entuziazmas jau buvo išblėsus. Kai Gortas perskaitė Blanchard'ui naujausią aiškų britų vyriausybės įsakymą evakuotis, šis apstulbo. Weygand'as apie šį sprendimą buvo informuotas sekmadienio popietę. Dabar, praėjus dviem dienoms nuo šio sprendimo priėmimo, Blanchard'as nieko apie jį nebuvo girdėjęs ir negavęs jokių nurodymų. Buvo aišku, kad jis negalėjo įvertinti visų vokiečių veiksmų ir visų belgų kariuomenės kapituliacijos pasekmių. Tik sugebėjo pasakyti, kad jo kariai išsekę, o jis negavo jokių įsakymų. Diskusijų įkarštyje

Vokiečių puolimas 1940 m. gegužės 23–28 d., besitraukianti „kišenė“ ir galutinis Sąjungininkų atsitraukimas į Diunkerko placdarmą gegužės 30 d.

atvyko generolo Prioux ryšių karininkas. 1-oji armija, pranešė Prioux, per daug išsekusi, kad pajėgtų trauktis.

Savo pranešime Gortas rašė: „Tada generolo Blanchard’o paprašiau, kad dėl Prancūzijos, prancūzų armijos ir Sąjungininkų bendro reikalo įsakytų generolui Prioux toliau trauktis. Juk ne visi jo kariai taip išsekę, kad nepajėgtų eiti. Prancūzijos vyriausybė gali duoti laivų bent jau daliai savo kariuomenės, ir jau geriau išgelbėti nors dalį apmokytų karių, nei prarasti juos visus. Tačiau mano žodžiai jo nepaveikė.“

Pavargusiu balsu Blanchard’as atsakė, kad britų Admiralitetas neabejotinai jau ėmėsi visų reikiamų priemonių britų ekspedicinėms pajėgoms evakuoti, bet prancūzų laivyno vadovybė niekada negalės to paties padaryti dėl savo karių, nes evakuacija iš neįrengtų pakrančių neįmanoma, beprasmiška net mėginti tą daryti.

Pats Prioux svyravo. Ryte jis nusprendė, kad jo V korpuso pozicijos prie Lilio beviltiškos ir jas reikės palikti. Jis manė, kad V korpusas sunaikins savo karinę techniką ir pasitrauks kartu su III ir IV korpusais. Tačiau 15.30 val. jis savo sprendimą pakeitė. Užuoat palikęs Lili, V korpusas turėjo likti ir kartu su IV korpusu, pagal Weygand’o vėliausius potvarkius, organizuoti gynybą prie Liso upės. Tik III korpusas ir kavalerijos korpusas turėjo pradėti atsitraukimą gegužės 29-osios pusiaudienį.

Gegužės 28 d. 23 val. generolas de la Laurencie, parodydamas didžiulę drąsą ir ryžtą, pradėjo atitraukti III korpusą ir kavaleriją.

Tą naktį Blanchard’as nusiuntė telegramą Weygand’ui, kad Gortas savo iniciatyva nurodė atitraukti britų karius prie Diunkerko, ir dėl šios priežasties 1-osios prancūzų armijos sparnas tapo atviras ir pažeidžiamas. Kitą rytą Weygand’as paprašė tarybos pirmininko pareikšti protestą dėl „Gorto savanaudiškos pozicijos“.

Jau daugiau kaip dvylika valandų 1-osios prancūzų armijos IV ir V korpusai buvo vokiečių apsupti. Tris dienas jie, vadovaujami generolo Molinié, narsiai gynėsi, nors ši kova buvo beviltiška ir beprasmė. Birželio 1 dieną jie garbingai pasidavė. Pareikšta, kad tie mūšiai sulaukė šešias vokiečių divizijas, kurios kitu atveju būtų mestos prieš Diunkerką. Vargu ar šis teiginys atlaikytų rimtą kritiką. Gegužės 29-osios naktį, kaip rodo operatyviniai žemėlapiai, trylika vokiečių divizijų iš visų pusių buvo priartėjusios prie vis labiau siaurėjančio gynybos fronto aplink Diunkerką. Devynios divizijos artėjo į tą pusę arba buvo rezerve. Vargu ar buvo galima papildomai dislokuoti dar šešias divizijas šiame siaurame fronte.

Keista, kad tuo metu netikrumas apėmė ne tik prancūzų vadovybę, bet ir pačius vokiečius. Jų priežastys buvo skirtingos ir visiškai priešingos, bet, kaip rodo Armijų grupės fronto užrašai ir duomenys, gauti iš žemesnių struktūrų, aki-vaizdu, kad rengiantis paskutiniam operacijos etapui vyravo neaiškumas ir sutrikimas.

Apie Guderiano nuotaikų svyravimus jau rašėme. Gal jis ir buvo teisus, bet dabar, žinant apie 48-osios divizijos karinę galią prie Bergo, mechanizuotąsias pajėgas ir artileriją, kurias turėjo Guderianas, nekyla abejonų, kad jis galėjo mėginti užimt Bergą ir gauti raktus nuo Diunkerko uosto. Centriniam fronte neryžtingumas buvo dar didesnis. Atrodo, kad tarp A ir B armijų grupių nebuvo jokios koordinacijos. Lilio rajone jų pajėgos buvo beviltiškai susimaišiusios, dėl to jų pastangos – ne tokios efektyvios. Apatinėse grandyse taip pat trūko koordinacijos. Vokiečiai nesugebėjo pasinaudoti įgytu pranašumu ir junginiai taip pat buvo atitraukiami – dienai baigiantis sveiki du korpusai buvo atitraukti iš mūšio. A armijų grupės vadovybė tada buvo įsitikinusi: mes nuveikėme pakankamai daug. B armijų grupės veiksmai buvo tik nuobodūs konservatyvumas.

De Panė, kur galiausiai perkeltas britų ekspedicinių pajėgų štabas, Gortas užbaigė nakčiai skirtą planą. Britų kariai turėjo būti atitraukti prie Poperingės.

Kol prie Diunkerko susiformavusi „kišenė“ vis siaurėjo, kol divizijos traukėsi atgal, kol priešo veržimasis stabdomas, padėtis jūroje pasikeitė iš esmės. Ankstyvą antradienio rytą Tennantas įsakė laivams švartuotis prie rytinio molo. Naktį jis organizavo nepertraukiamą evakuojamų karių srautą prie laivų, įrengė kontrolės sistemą, sudarė švartavimosi komandas, paskirdamas kanadietį kapitoną J. C. Cloustoną prieplaukos vadovu.

Iš karto eskadriniai minininkai *Mackay ir Montrose, Verity, Sabre, Worcester* ir *Anthony* prisišvartavo, įlaipino žmones, paliko uostą ir pasuko į Doverį. Admirolas Ramsay'us dar kartą pakoregavo savo planą – buvo nuspręsta naudotis ne paplūdimiais, bet sugriautu uostu. Žmonių pervežimo laivams buvo nurodyta švartuotis prie molų kartu su eskadriniais minininkais.

Antroje dienos pusėje padėtis paplūdimiuose pagerėjo. Diunkerko rajoną pasiekė pirmi mažieji laivai. Iš De Panė, Brė Diun (*Bray Dunes*) ir Malo le Beno buvo atvilkti velbotai ir laivų gelbėjimo valtys. Iš tolimų rajonų, tokių kaip Rosaitas, atplaukė minų tralerių pastiprinimas. Seno tipo minų traleriai atitraukti nuo kanalų valymo minų darbų Doverio rajone ir pasiūsti į uostą bei paplūdimius. Siekiant sustiprinti laivų flotilę, į Diunkerką buvo nukreipti eskadriniai minininkai iš Šiaurės jūros ir Anglijos rytinės pakrantės. Į darbą įsitraukė vilkikai, uosto, pakrantės lavai ir pakrantės prekybiniai laivai.

Įsakymai, signalai – dalykai objektyvūs. Tačiau už jų slypi esminis dalykas – žmogus. Štai vieno laivo kapitono ataskaita:

„Rašau šį raštą savo, Harry Browno ir Fredo Hooko, mažo motorinio laivo *Gipsy King* įgulos, vardu. Atvykome į Diunkerką gegužės 28-ąją. Mes čia prastovėjome dvi paras. Nuolat buvome apšaudomi iš pabūklų ir kulkosvaidžių. Stovėjome ten, kol iš paplūdimio surinkome visus britų kareivius. Norėčiau paminėti Harry Browną, kuris elgėsi labai drąsiai. Mes ką tik buvome sulaipinę į laivą kareivius. Tada pamatėme bangų blaškoma pontoną su kareiviais. Brownas, kuris buvo geras plaukikas, nusprendė pasiekti pontoną ir pririšti prie jo virvę. Jis taip ir padarė bei išgelbėjo kareivius. Kol aš rašau šį laišką, Harry Brownas ir Fredas Hookas dirba minų traleriuose. Gal galėtumėte man atsakyti, ar šis raštas jus tenkina.“

Laivo *Gipsy King* locmanas A. Bettsas

Gipsy King buvo pakrančių laivas iš Dilio. Jo įgulą sudarė tiesioginės giminytės linija susieti Dilio locmanai (uosto atstovai, pirmieji įlipantys į laivą – red. past.). Tai buvo profesionalai jūrininkai.

Štai dar viena ataskaita:

„*Advance* buvo 12 metrų ilgio ir 3,5 metro pločio, varomas „thornycroft“ varikliu. Mes išsiaiškinome, kad visi Admiraliteto rekvizuoti laivai turi išplaukti kitą rytą, 7.30 val., gegužės 28-ąją. Taip pat sužinojome, kad labai trūksta ekipažų ir pasisiūlėme laivą nuplukdyti į Širnesą, tai buvo tik pradžia.“

Tie trys vyrai, kurie apsiėmė laivą nuplukdyti, – tai laivo savininkas C. P. Dickas, Hamiltonas-Piercey'us ir McGuffie.

Jie visi buvo mėgėjai. Nuplukdė laivą į Širnesą, o iš ten, parodę atkaklumą, išplaukė į Diunkerką.

Tose ataskaitose jaučiamas akivaizdus skirtumas – profesionalo ir mėgėjo, žvejo ir jachtos savininko. Abejonių nekelia tik vienas dalykas: kiekvienoje jų akivaizdžiai matomas pareigos jausmas, ryžtas ir drąsa. Visa tai, kas lėmė Diunkerko operacijos sėkmę.

Mažųjų laivų armada artėjo prie Diunkerko. Dideli laivai dirbo tokiomis sąlygomis, kai jų užduotys su kiekviena valanda darėsi vis sunkesnės ir pavojingesnės.

Doverio uostas buvo perpildytas. Laivų išplukdymą ir įplukdymą sudėtingomis potvynių ir atoslūgių sąlygomis, ypač nakties metu, buvo galima laikyti tikru jūreivystės žygdarbiu. Be Doverio, laivai, plaukiantys nauju maršrutu, turėjo praplaukti pro Dauną. Nė vienas tomis dienomis plaukęs į Doverį nepamirš tragiškos Daunso didybės. Laivai laviruodami plaukė pro stiebų mišką, pro magnetinių minų nugramzdintus laivus. Prie Dilio išmetę inkarą ir toliau stovėjo daugybė laivų, kurių šviesos nedegė. Plaukiojantys švyturiai Daunso reide neuždegdavo šviesų. Pavyzdžiui, laivas *Lochgarry* vos išvengė susidūrimo su plaukiojančiu švyturiu. Už plaukiojančių švyturių plūdurai irgi buvo be šviesų arba nugrimzdę, įplaukimo kanalai vos pažymėti, ir, nepaisant karinio laivyno štabo pastangų, kai kurie laivai plaukiojo neturėdami jūrinių žemėlapių.

Prague, vienas Lamanšo garlaivių, popietę išplaukė iš Doverio kartu su laivu *Manxman* iš Meino salos ir laivuligonine *Paris*. Jis buvo nugrimzdęs į vandenį apie 5 metrus ir turėjo tik didelio mastelio jūros žemėlapi, kurio informacija apie Ziudekotės farvaterį buvo netikslė.

Įplaukę į jį visi trys laivai užplaukė ant seklos, *Prague* ir *Paris* netrukus pavyko nuo jos atsiplėšti, bet *Manxman* liko įstrigęs ant sausumos porą valandų. Iš sargybos laivo įgulos